

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

دانشکده علوم سیاسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

رشته روابط بین الملل

عنوان:

بررسی تطبیقی نقش جمهوری اسلامی ایران و ترکیه در

ثبات سیاسی عراق پس از اشغال

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر اردشیر سنایی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر محمد سهرابی

پژوهشگر:

عطاءاله اسفندیار

تابستان ۱۳۹۳

تقدیم به :

همسر شکیبا و مهربانم معصومه خانم نازنین که بردباری و درایت و محبتش، پیوسته یاریگر من در راه کسب علم و تحصیل بوده است .
و همچنین تقدیم به پسرم عرفان که با همه کودکی اش خردمندان و بزرگ منشانه کاستی های زندگی را نادیده گرفته و اینگونه پدر را در امر تحصیل یاری داده است .

تقدیر و تشکر :

اینجانب شایسته می‌دانم که در ابتدای این مقال به خاطر راهنمایی‌های خردمندان و زحمات بی-شائبه‌ی استاد ارجمند جناب آقای دکتر اردشیر سنایی در انجام و اتمام این پایان نامه تشکر کنم . امیدوارم که در پناه حضرت حق سرافراز و پیروز باشید .

هر آنکه جانب اهل وفا نگه دارد
خداش در همه حال از بلا نگه دارد

سرور بزرگوار جناب آقای دکتر محمد سهرابی :
مشاوره‌های ارزنده و بخردانه‌ی شما در گذر از دشواری‌های حل مسئله و روند انجام و اتمام این پایان‌نامه پیوسته چراغ پر نور راه من بوده است ، بنابراین بر خود شایسته و بایسته می‌دانم که سپاسگزار زحمات بی‌دریغ حضرت عالی باشم . حضرت عزت نگهدارتان باشد .

بسمه تعالی

درتاریخ ۹۳/۶/۸

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای عطاءاله اسفندیار از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۸ بحروف هجده و با درجه بسیار خوب مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب عطاءاله اسفندیار دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد نا پیوسته به شماره دانشجویی ۹۰۰۷۵۳۰۲۹ در رشته روابط بین الملل که در تاریخ ۹۳/۶/۸ از پایان نامه خود تحت عنوان : ((بررسی تطبیقی نقش جمهوری اسلامی ایران و ترکیه در ثبات سیاسی عراق پس از اشغال)) با کسب نمره ۱۸ و درجه بسیار خوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم :

- ۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام .
- ۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم .
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود ، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء :

بسمه تعالی

دانشکده علوم پایه واحد تهران مرکزی

*****

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی : تهران مرکزی	کد واحد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه : ۹۲/۹/۱۷-۱۰۱۲۰۸۱۰۹۲۱۰۱۱
عنوان پایان نامه : بررسی تطبیقی نقش جمهوری اسلامی ایران و ترکیه در ثبات سیاسی عراق پس از اشغال		
نام و نام خانوادگی دانشجو : عطاءاله اسفندیار	شماره دانشجویی : ۹۰۰۷۵۳۰۲۹	رشته تحصیلی : روابط بین الملل
تاریخ شروع پایان نامه : نیمسال اول ۹۲-۹۳	تاریخ اتمام پایان نامه : ۹۳/۶/۸	
استاد / استادان راهنما : دکتر اردشیر سنایی		
استاد / استادان مشاور: دکتر محمد سهرابی		

چکیده پایان نامه : با توجه به اینکه عراق کشوری در همسایگی ایران و ترکیه محسوب می شود، در سیاست خارجی این دو کشور جایگاهی ویژه دارد، بخصوص پس از اینکه عراق توسط امریکا در سال ۲۰۰۳ مورد حمله و اشغال قرار گرفت؛ لذا در تحقیق حاضر در پی آن بودیم تا سیاست دو کشور ایران و ترکیه را در جهت برقراری ثبات سیاسی در عراق بررسی نماییم. چارچوب تئوریکی که برای تفهیم موضوع، انتخاب شد، نظریه سازه انگاری، دموکراسی انجمنی (که مخصوص جوامع چندقومی است) و ثبات سیاسی بود. سیاست های هر یک از کشورهای ترکیه و ایران نسبت به عراق جدید در فصولی مجزا بررسی شد. ابتدا روابط تاریخی ترکیه با عراق قبل و بعد از تجزیه عثمانی بیان شد و سپس با توجه به مؤلفه هایی که توجه ترکیه را نسبت به عراق جلب می کند، از جمله کردها و سنی ها و احزاب سنی عراق، تلاش هایی را که ترکیه برای ایجاد ثبات در عراق مبذول داشت بررسی گردید. در قسمت مربوط به روابط ایران با کشور عراق، با توجه به اینکه این دو کشور چالش های بیشتری در روابط خود در طول تاریخ داشته اند، عراق جدید از اهمیت بیشتری برای ایران برخوردار است. مؤلفه ها و عناصری که ایران را برای برقراری ثبات در عراق، مصمم می کند، عبارتند از: تغییر ساخت سیاسی در عراق و روی کار آمدن حکومتی شیعی، مسئله کردها، مسائل ژئوپولیتیکی، مرز های مشترک دو کشور، روابط اقتصادی و فرصت هایی که دارند. آنچه در بررسی تطبیقی سیاست های ایران و ترکیه در عراق بیش از همه افتراق دو کشور را نشان می دهد، تلاش ترکیه برای گسترش روابط خود با نخبگان سنی مذهب در عراق است؛ حال آنکه ایران در تلاش برای گسترش روابط با زمامداران شیعی این کشور و تثبیت جایگاه آنها در قدرت عراق است. در عین حال نباید از نظر دور داشت که با توجه به پراکندگی کردها در چهار کشور ایران، عراق، ترکیه و سوریه، ایران و ترکیه تلاش دارند تا با توسعه مناسبات خود با کردهای عراق، اقلیم کردستان عراق را به خود وابسته کرده و با برقراری ثبات در این منطقه، مانع تلاش های جدایی طلبانه آنها شوند؛ چراکه هرگونه تحرکی در کردستان عراق، به بخش های مشابه در ایران و ترکیه نیز سرریز خواهد کرد.

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا :
 مناسب نیست

فهرست

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه
۴.....	فصل اول : کلیات تحقیق
۵.....	۱-۱- بیان مسأله
۷.....	۱-۲- انگیزه انتخاب موضوع
۸.....	۱-۳- اهداف تحقیق
۸.....	۱-۴- سؤالات تحقیق
۹.....	۱-۵- فرضیه
۹.....	۱-۶- متغیرها
۹.....	۱-۷- تعریف مفاهیم
۱۱.....	۱-۸- محدوده تحقیق
۱۱.....	۱-۹- پیشینه و ادبیات تحقیق
۱۳.....	۱-۱۰- روش تحقیق
۱۳.....	۱-۱۱- روش گردآوری اطلاعات
۱۴.....	۱-۱۲- سازماندهی پژوهش
۱۵.....	فصل دوم : چارچوب نظری
۱۶.....	۱-۲- چگونگی ظهور نظریه سازه انگاری
۱۶.....	۱-۱-۲- پیشینه نظریه سازه انگاری
۱۷.....	۲-۱-۲- عوامل ظهور سازه انگاری در روابط بین الملل
۲۰.....	۲-۱-۳- ویژگی سازه انگاری

۲۴.....	۲-۱-۴- ابعاد فرانظری سازه انگاری.....
۲۴.....	۲-۱-۵- مبانی هستی شناسی سازه انگاری.....
۲۶.....	۲-۱-۶- هویت و سازه انگاری.....
۲۷.....	۲-۱-۷- ساختار- کارگزار.....
۲۸.....	۲-۱-۸- مبانی معرفت شناختی.....
۳۰.....	۲-۱-۹- سازه انگاری در روابط بین الملل.....
۳۱.....	۲-۱-۱۰- آناشسی و نظم.....
۳۳.....	۲-۱-۱۱- نهادهای بین المللی و همکاری.....
۳۴.....	۲-۲- نظریه ثبات سیاسی.....
۳۷.....	۲-۲-۱- تعریف ثبات سیاسی.....
۳۸.....	۲-۲-۲- شاخص های ثبات سیاسی.....
۴۰.....	۲-۲-۳- عوامل ثبات سیاسی.....
۴۰.....	الف) مشروعیت سیاسی.....
۴۰.....	ب) ترکیب متقاطع شکاف ها.....
۴۱.....	ج) وفاق.....
۴۱.....	د) انبساط ساخت سیاسی.....
۴۱.....	و) مشارکت مردم.....
۴۲.....	۲-۳- نظریه دموکراسی انجمنی.....
۴۲.....	۲-۳-۱- اصول دموکراسی انجمنی.....
۴۲.....	الف) ائتلاف های پارلمانی با پایگاه گسترده.....
۴۳.....	ب) تناسب.....

۴۳.....	ج) خودمختاری گروهی.....
۴۳.....	د) حق وتوی اقلیت یا دوطرفه.....
۴۴.....	۲-۳-۲- الگوهای برخورد با شکاف های قومی.....
۴۴.....	۲-۳-۳- دموکراسی انجمنی و مدیریت شکاف های قومی.....
۴۶.....	فصل سوم: ایران و ثبات سیاسی عراق.....
۴۷.....	۳-۱-۱- روابط ایران و عراق.....
۴۷.....	۳-۱-۱-۱- قبل از انقلاب.....
۵۰.....	۳-۱-۲- بعد از انقلاب و دوران جنگ تحمیلی.....
۵۲.....	۳-۲- تحولات عراق بعد از صدام.....
۵۴.....	۳-۳- روابط ایران و عراق بعد از صدام.....
۵۷.....	۳-۴- رویکرد گروه های داخلی عراق نسبت به ایران.....
۵۹.....	۳-۵- لوازم ایران در ثبات سیاسی عراق.....
۵۹.....	۳-۵-۱- قدرت نرم ایران در عراق.....
۶۴.....	۳-۵-۲- ایران و خانواده حکیم.....
۶۵.....	۳-۵-۳- عنصر ژئوپولیتیک عراق.....
۶۷.....	۳-۵-۴- رابطه ایران و کردها.....
۶۹.....	۳-۶- تغییر ساختار حاکمیت و روی کار آمدن دولت جدید در عراق.....
۷۰.....	۳-۶-۱- روابط ایران و نوری مالکی.....
۷۲.....	۳-۶-۲- روابط اقتصادی دو کشور.....
۷۳.....	۳-۶-۳- ایران و امنیت عراق.....
۷۵.....	فصل چهارم : ترکیه و ثبات سیاسی عراق.....

۷۶.....	۴-۱- روابط ترکیه و عراق
۷۶.....	۴-۱-۱- قبل از استقلال
۷۸.....	۴-۱-۲- پس از استقلال
۸۱.....	۴-۲- روابط ترکیه و عراق پس از حمله آمریکا به عراق در سال ۲۰۰۳
۸۴.....	۴-۳- رویکرد جریان های مختلف عراق نسبت به ترکیه
۸۶.....	۴-۴- سیاست خارجی ترکیه
۸۸.....	۴-۵- روابط اقتصادی
۹۰.....	۴-۶- روابط با کردستان عراق
۹۲.....	۴-۷- قدرت نرم ترکیه در عراق
۹۷.....	۴-۸- ترکیه و احزاب سنی عراق
۱۰۱.....	فصل پنجم: بررسی تطبیقی نقش ایران و ترکیه در ثبات سیاسی عراق پس از اشغال
۱۰۲.....	۵-۱- ترکیه و کردهای عراق
۱۰۸.....	۵-۲- ترکیه و گروه های سنی
۱۱۱.....	۵-۳- ایران و کردهای عراق
۱۱۵.....	۵-۴- ایران و گروه های شیعی
۱۱۹.....	۵-۵- کردها و اسرائیل؛ معضل مشترک
۱۲۴.....	نتیجه گیری
۱۳۰.....	فهرست منابع

مقدمه:

خاورمیانه از نظر ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی حائز اهمیت است، این منطقه مهد تمدنها، ادیان و فرهنگهای متنوعی است که در میان قاره های اروپا، آفریقا و آسیا واقع گردیده و مناطق مهمی مثل تنگه هرمز و کانال سوئز در آن واقع است، وجود ۶۰ درصد منابع انرژی جهان در این منطقه بخصوص حوزه خلیج فارس سبب گردید تا جهان صنعتی غرب و قدرتهای عمده اقتصادی دنیا به این منطقه وابسته باشد. بنابراین، ثبات سیاسی و امنیت کشورهایی که در این منطقه حساس واقع شده اند بسیار حائز اهمیت است اما این منطقه به علت ناهمگونی قومی، نژادی و مذهبی آماده برای هر گونه ناآرامی، خشونت و بی ثباتی می باشد، که نقش کشورهای همجوار را در ایجاد ثبات سیاسی نباید از نظر دور داشت. بخصوص کشورهایی که علاوه بر هم مرز بودن دارای قرابتهای قومی، مذهبی و نژادی و وابستگیهای سیاسی و اقتصادی می باشد.

عراق به دلیل داشتن منابع انرژی سرشار از جمله کشورهایی است که قدرتهای منطقه ای و جهانی در صورت کاهش ذخایر نفت دنیا بر سر تسلط منابع و ذخایر انرژی آن به رقابت می پردازند.

این کشور با نود سال سابقه تاریخی که در سال ۱۹۲۰ از امپراطوری عثمانی جدا گردید، از جمله مناطق پرتنش و سرزمین منازعات سیاسی و دینی و قومی بوده است، برای نمونه شورش مردم عراق علیه انگلیسی ها در سال ۱۹۲۰، کشتار آسوری ها در سال ۱۹۳۳، سرکوب کردها در سال ۱۹۳۶ از سوی ژنرال بکرصدقی و کودتای عبدالکریم قاسم در سال ۱۹۵۸ و ... دلیل این مدعاست.

عراق اولین کشور خاورمیانه است که کودتای نظامی در آن به وقوع پیوست و حدود ۳۰ سال حزب بعث در آن حکومت کرد. حکومتی متجاوز که پس از تجاوز به ایران، بخاطر تجاوز به کویت ۱۲ سال مورد تحریم جهان غرب قرار گرفت.

در پی حوادث ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، آمریکا تصمیم به سرنگونی حکومت صدام گرفت و به بهانه جنگ با تروریسم و خلع سلاحهای کشتار جمعی پس از یک دهه تحریم، به این کشور حمله کرد و در سال ۲۰۰۳ آن را به اشغال درآورد و صدام را سرنگون نمود.

با سقوط صدام حسین، هویت‌های قومی، نژادی و مذهبی، مثل کردها، اعراب سنی و عرب‌های شیعه به عنوان قطب‌های سیاسی ناسازگار، درون ساختار حاکمیتی عراق، نقش آفرین شدند.

شایان ذکر است که قبل از اشغال عراق و سقوط حزب بعث، عنصر سرکوب، نقش بسیار مهمی را در تداوم نظم و ثبات سیاسی داشت، اما در شرایط جدید ثبات سیاسی و یا عدم آن، منوط به همکاری و یا عدم همکاری و درگیری بین گروه‌های مؤثر در آن می باشد.

حوادث ورخدادهای عراق پس از صدام مبین آن است که به سامان رساندن اوضاع آشفته و پیچیده سیاسی و اجتماعی این کشور و برون رفت از مشکلات عدیده آن در گروهی مشارکت فعال و سازنده گروه‌های مذکور می باشد. از سوی دیگر کشورهای منطقه و قدرت‌های بین‌المللی نیز می توانند در ثبات و نظم سیاسی و اجتماعی دخیل باشند. زیرا پر واضح است که بدون همکاری قدرتهای منطقه ای، به ویژه همسایگان عراق این کشور همچنان صحنه نابسامانی‌های بیشتر در عرصه‌های گوناگون سیاسی، اجتماعی و اقتصادی خواهد بود.

اشغال عراق در سال ۲۰۰۳ نقطه عطفی در جا به جایی نقش بازیگران منطقه ای از جمله ایران و ترکیه به حساب می آید. زیرا بعد از اشغال عراق و از هم پاشیدگی ساخت سنتی قدرت و سیاست (حکومت اقلیت سنی) و جایگزینی آن با یک نظم جدید (حکومت اکثریت شیعه) تحولات سیاسی - امنیتی گسترده ای در سطح منطقه به وجود آمد که بیش از هر چیز قویتر شدن نقش عنصر شیعی و کردی در عراق جدید بود که پیامد آن افزایش نقش و تأثیرگذاری ایران در مسایل این کشور گردید.

از سوی دیگر، قدرت منطقه ای دیگری به نام ترکیه بعد از به قدرت رسیدن حزب عدالت و توسعه، که رویکرد به شرق و توجه به خاورمیانه را سرلوحه سیاست خارجی خود قرار داده است و خود را وارث امپراتوری عثمانی می داند، در پی افزایش نفوذ خود در عراق می باشد، چرا که ترکیه نگران تجزیه عراق و اعلام کشور مستقل کرد در شمال آن کشور است که تفکر استقلال طلبی را در اذهان قوم کرد ترکیه تقویت می سازد .

با تصویب قانون اساسی جدید عراق و تشکیل حکومت فدرالی کردستان عراق، ترکیه که به طور سنتی درگیر مسائل کردها در شمال عراق بود به مسائل شیعیان و اهل سنت در جنوب و مرکز عراق بیشتر توجه نشان داد بنابراین به دنبال افزایش نقش خود در عراق پس از اشغال می باشد. ترکیه با پررنگ کردن عنصر سنی که حدود ۴۰ درصد مردم عراق را تشکیل می دهد به دنبال جای پای مطمئنی در این کشور است.

ناگفته نماند که کشور ترکیه به خاطر روابط خوبش با غرب و آمریکا، مجاورت با اروپا و پیشرفتهای اقتصادیش الگوی نسبتاً موفق و جذابی در کشور داری - که ترکیبی از اسلام سنی و دموکراسی غربی است - برای گروههای خاصی به حساب می آید.

با توجه به نکات فوق این نتیجه حاصل می گردد که حفظ ثبات سیاسی عراق به خاطر ساختار پیچیده حاکم بر آن کشور و گوناگونی هویتی و نوع خاص تنظیم روابط با همسایگان (از جمله ایران و ترکیه) بدون در نظر گرفتن منافع و نقش کشورهای منطقه ای غیر ممکن است.

در این تحقیق سعی بر آن است که نقش ایران و ترکیه و همچنین نقاط مشترک و متفاوت این نقش آفرینی در ثبات سیاسی و یکپارچگی عراق مشخص گردد و مورد بررسی دقیق واقع شود.

فصل اول

کلیات تحقیق

۱ - ۱ . بیان مسئله

از میان کشورهای عربی خاور میانه، عراق به لحاظ ژئوپلیتیکی، ناهمگونی نژادی، قومی و مذهبی و همچنین منابع انرژی از اهمیت استثنایی و خاصی برخوردار است به همین دلیل پتانسیل لازم را برای برقراری ثبات یا عدم ثبات، داراست .

ثبات سیاسی در عراق پیوسته از راه دیکتاتوری و اعمال خشونت سیاسی محقق می شد که عامل عمده این رویکرد و رویه، همواره اعراب سنی مذهب بودند.

پس از آنکه عراق در سال ۱۹۲۰ از امپراتوری عثمانی به خاطر شکست در جنگ جهانی اول جدا شد، به قیمومیت بریتانیا درآمد و بعد از آن تا ۱۴ ژوئیه ی ۱۹۵۸ و کودتای سرهنگ عبدالکریم قاسم، تحت لوای فرمانروایی خاندان هاشمی قرار گرفت و اداره می شد .

پس از کودتای قاسم، ایدئولوژی حکومتی در عراق، ترکیبی از ناسیونالیسم عربی، و سوسیالیسم و نظامیگری بود که در نهایت موجب پیدایش دیکتاتوری حزب بعث به رهبری صدام حسین شد .

آمریکا در سال ۲۰۰۳ رژیم بعث صدام را ساقط کرد و عراق را به اشغال درآورد، تحولات و رخدادهای این دوره نشان دهنده آن است که در ثبات سیاسی این کشور طیف وسیعی از بازیگران و متغیرها، اعم از داخلی، منطقه ای و بین المللی نقش به سزایی دارند. نه نیروهای سیاسی - اجتماعی عراق به تنهایی می توانند آینده با ثباتی را برای عراق ترسیم نمایند و نه آمریکا می تواند به عنوان تنها ابر قدرت پس از جنگ سرد، مسیر آینده عراق را به طور یک جانبه گرایانه به پیش ببرد .

همسایگان عراق و قدرت های منطقه ای از جمله ایران و ترکیه، چه آمریکا با آنها همراهی کند چه نکند، نیز نمی تواند در مسائل و مشکلات عراق تعیین کننده باشند . زیرا منافع کشورهای خارجی مؤثر در ثبات سیاسی عراق، پیچیده و در مواردی همسو و در مواردی نیز متضاد می باشند و دیگر اینکه در بسیاری موارد بین عوامل داخلی و خارجی مؤثر در ثبات سیاسی عراق هماهنگی و همپوشانی وجود دارد.

عراق بعد از سقوط صدام حسین، کشوری اشغال شده تحت حاکمیت آمریکا به حساب می آمد. با تعیین حاکمی نظامی برای این کشور، اوضاع به خاطر افزایش خشونت‌ها روز به روز بدتر می شد تا این که آمریکا تصمیم گرفت برای بهبود اوضاع و کاهش خشونت‌ها با برگزاری انتخابات قدرت را به عراقی‌ها منتقل کند.

انتخابات مجلس ملی عراق ۳۰ ژانویه ۲۰۰۵ با وجود این که اغلب گروه‌های سنی آن را تحریم کردند، در سراسر این کشور برگزار گردید .

گروه‌های شیعه با اتحاد میان خود توانستند به ۱۴۰ کرسی دست یابند و کردها نیز ۷۵ کرسی مجلس را کسب کردند . مقام نخست وزیری را شیعیان، ریاست جمهوری را کردها و ریاست مجلس را سنی‌ها به خود اختصاص دادند . بدین ترتیب شیعیان و کردها که تا آن موقع، نقش چندانی در عرصه سیاست عراق نداشتند با تصویب قانون اساسی، در ساختار قدرت و حکومت عراق بسیار اثر گذار و نقش آفرین شدند.

سرنگونی صدام موجب رضایت و خرسندی همسایگان این کشور، بالأخص ایران شد . زیرا ایران زخم خورده حکومت صدام حسین بود و دیگر این که، حذف صدام از عرصه حکومت و سیاست کشور عراق، موجب به قدرت رسیدن شیعیان گردید، شیعیانی که اکثریت جمعیت این کشور را تشکیل می دهند .

ترکیه از سرنگونی صدام و وضعیت به وجود آمده در این کشور چندان خوشنود نبود چرا که صدام را عامل ثبات مرزهای جنوبی خود می دانست و نگران بود که نکند سرنگونی صدام به تجزیه عراق و تقویت کردها بینجامد و آنها را به فعالیت بیشتر برای تجزیه طلبی تشویق کند .

پر واضح است که هم ایران هم ترکیه، وجود ثبات سیاسی در عراق و حفظ یکپارچگی آن را برای پیش برد اهداف و منافع خود لازم و ضروری می دانند.

بنابراین هدف نگارنده آن است که نقش این دو کشور را در ثبات سیاسی عراق پس از اشغال بررسی نماید و وجوه اشتراک و افتراق آن را تبیین نماید تا بدین ترتیب با شناسایی هر چه دقیق تر نقش ایران در راستای ثبات سیاسی عراق اهداف و منافع ایران در منطقه به خصوص کشور مورد بحث قابل پیگیری و دست یافتنی باشد.

۱ - ۲ . انگیزه انتخاب موضوع و اهمیت آن

انگیزه انتخاب موضوع و اهمیت آن عبارتند از :

الف) علاقه و توجه نگارنده بیشتر معطوف به مسایل خاورمیانه، بالأخص کشور عراق می باشد . چرا که این کشور قرابت های مذهبی و تاریخی و فرهنگی شایان توجهی با ایران دارد، مدفن تعداد زیادی از امامان شیعه است و اولین حوزه علمیه شیعی در آنجا تأسیس شده است .

ب) تهاجم عراق در سال ۱۳۵۹ به ایران که به مدت ۸ سال به طول انجامید موجب کشته شدن بسیاری از نیروهای نظامی و دفاعی و مردم ایران شد و مهم ترین چالش های امنیتی را برای ایران به بار آورد و اینک به کشوری دوست و برادر تبدیل شده است .

ج) برقراری ثبات سیاسی در عراق موجب آن شد که ایران با درخواست دولت عراق وارد مذاکره با آمریکا شود در حالی که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، ایران در موارد بسیار معدودی با آمریکا مذاکره مستقیم داشته است که این امر برای ایران بسیار حائز اهمیت می باشد .

د) از دیگر مواردی که پژوهنده را به گزینش این موضوع جهت تحقیق واداشته، آن است که حزب عدالت و توسعه در ترکیه به قدرت رسید و اداره امور کشور را به دست گرفت . این حزب در مدت زمانی کوتاه توانست در کشوری با آن همه چالش های سیاسی [و اقتصادی] با بسیاری از گروه های ذی نفوذ و قدرتمند در آن روابط حسنه ای برقرار نماید.

۱ - ۳. اهداف تحقیق

اهداف این تحقیق عبارتند از :

۱ - به یقین امنیت هر کشور متأثر از شرایط و اوضاع کشورهای همسایه است، خصوصاً کشورهای که دارای مشترکات فراوان تاریخی و فرهنگی و مذهبی با آن باشد.

جمهوری اسلامی ایران نیز از کشورهای همسایه ی خود مخصوصاً عراق از نظر امنیت و ثبات سیاسی تأثیر پذیر است و عراق نیز از این امر مستثنا نیست . به همین سبب ثبات سیاسی عراق و شناخت نقش ایران در جهت استقرار این ثبات که دربردارندهٔ منافع ملی ایران است از اهداف این تحقیق می باشد . کشوری که در دوران زمامداری صدام حسین از مهم ترین عوامل ناامنی برای جمهوری اسلامی ایران بود.

۲ - روش پژوهنده در این تحقیق یک رویکرد مقایسه ای میان ایران و ترکیه است که به عنوان بازیگران عمده در منطقهٔ خاورمیانه و صحنه های سیاسی عراق هریک به دنبال کسب منافع خویش اند، از این رو عراق، محلی برای رقابت میان این دو کشور تبدیل شده است.

ترکیه بعد از به قدرت رسیدن حزب عدالت و توسعه، رویکرد سیاسی خود را معطوف به شرق و خاورمیانه نموده و از این رهگذر توانسته نفوذ قابل توجهی در میان تعدادی از گروه های عراقی پیدا کند و منافع اقتصادی زیادی را به دست آورد، به طوری که در بسیاری از مواقع باعث کم رنگ شدن نقش سیاسی و اقتصادی ایران در عراق شده است.

توجه به مسائل مذکور در این پژوهش موجب آن می گردد که نقاط قوت و ضعف عملکرد ایران در عراق بازشناخته شود و در نتیجه با برطرف نمودن نقایص و نقاط ضعف (و عملکرد شتاب زده)، اهداف و منافع کشورمان بهتر قابل پیگیری و حصول باشد .

۱ - ۴. سؤالات تحقیق

الف) سؤال اصلی

سیاست جمهوری اسلامی ایران و ترکیه در ثبات سیاسی عراق پس از اشغال آن کشور چه نقاط اشتراک و افتراقی داشته است؟

ب (سؤالات فرعی

۱- سیاست و استراتژی ایران در عراق چه بوده و چگونه عمل کرده است؟

۲- سیاست و استراتژی ترکیه در عراق چه بوده و چگونه عمل کرده است؟

۱- ۵. فرضیه

فرضیه این تحقیق عبارت است از اینکه:

جمهوری اسلامی ایران و ترکیه پس از اشغال عراق به دنبال ثبات سیاسی و حفظ یکپارچگی در آن کشور بوده اند، لیکن در مواردی چون حمایت از گروه های سیاسی شیعی یا سنی عراق با یکدیگر اختلاف دارند.

۱- ۶. متغیرها

الف (متغیر وابسته : ثبات سیاسی عراق

ب (متغیر مستقل : نقش جمهوری اسلامی ایران و ترکیه

۱- ۷. تعریف مفاهیم

برخی از مفاهیم به کار رفته در این تحقیق عبارتند از :

۱- ۷- ۱. ثبات سیاسی : ثبات سیاسی عبارت است از فقدان نسبی برخی از انواع حوادث سیاسی

بی ثبات کننده که خواه به صورت تغییر در ساختار قدرت (رژیم سیاسی)، تغییر در حکومت و خواه به

صورت مسالمت آمیز یا حتی خشونت آمیز، به چالش با قدرت سیاسی موجود یا خود ساختار اقتدار سیاسی می انجامد. (ساندرز، ۱۳۸۰: ۳۶)

۱- ۷- ۲ بی ثباتی سیاسی : بی ثباتی سیاسی وضعیت و حالتی منبث از تکرار وقایع و حوادثی خاص است که تداوم و پایداری یک حکومت یا دولت را مورد تهدید قرار داده یا به چالش می خواند. (طالبان، ۱۳۸۹: ۳۰)

۱- ۷- ۳ . استراتژی : در معنای قدیمی خود به مفهوم به کارگیری همه امکانات کشور برای دست یافتن به هدفهای نظامی بود، اما به تدریج استراتژی از بعد نظامی محض فاصله گرفت و در معنای اصطلاحی جدید به این صورت تعریف می شود : فن و علم توسعه و به کارگیری قدرت سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی ملت، هنگام جنگ و صلح، به منظور تأمین حداکثر پشتیبانی از سیاستهای ملی و افزایش احتمال دستیابی به نتایج مطلوب برای کسب حداکثر پیروزی و حداقل شکست. (صلحجو، ۱۳۸۶: ۲۲)

۱- ۷- ۴ . قوم گرایی : اصطلاح قوم گرایی را ویلیام سامنر، جامعه شناس آمریکایی، وارد علوم اجتماعی کرد و آن را بصورت ارزشها و موازین فرهنگ خود را محور قضاوت در مورد دیگران قرار دادن تعریف نمود. (ماتیل، ۱۳۸۳: ۱۲۸۳)

۱- ۷- ۵ . امنیت : در لغت به معنای در امان بودن، ایمنی، آرامش و آسودگی است و در اصطلاح خاص به معنای تمامیت ارضی، حفظ جان مردم، بقاء ادامه نظام اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و حاکمیت کشور، حفظ منابع حیاتی کشور، فقدان تهدید جدی از خارج نسبت به منافع ملی و حیات کشور می باشد .